

DEKLARATA E LIMËS MBI UDHËZIMET PËR RREGULLAT E AUDITIMIT

Miratuar në Kongresin e IX-të të Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të
Auditimit (INTOSAI)
më 1977 në Lima

PARATHËNIE

Kongresi i IX të i Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit
(INTOSAI), në Lima:

- përdorimi i rregullt dhe efikas i fondeve publike, përbën një nga parakushtet thelbësore për trajtimin e duhur të financave publike dhe efektivitetit të vendimeve të autoriteteve përgjegjëse
- për të arritur këtë objektiv, është e domosdoshme që secili vend të ketë një Institucion Suprem të Auditimit, pavarësia e të cilit të garantohet me ligj;
- këto institucione bëhen edhe më të nevojshme, pasi shteti ka zgjeruar aktivitetet e tij në sektorët social dhe ekonomikë, duke vepruar përtej kufijve të kornizës financiare tradicionale;
- objektivat specifike të auditimit, të tillë si përdorimi i duhur dhe efektiv i fondeve publike, zhvillimi i menaxhimit të shëndoshë financiar, ekzekutimi i duhur i aktiviteteve administrative dhe komunikimi i informacionit nëpërmjet publikimit të raporteve, tek autoritetet publike dhe publiku i gjerë, janë të nevojshme për stabilitetin dhe zhvillimin e shteteve në përputhje me qëllimet e Kombeve të Bashkuara;
- në kongreset e mëparshme të INTOSAI-t, kuvendet miratuan rezoluta, të cilat u aprovuan nga të gjitha vendet anëtare;

ZGJIDHJA

Të publikohet dhe shpërndahet dokumenti me titull "Deklarata e Limës për Udhëzimet mbi Rregullat e Auditimit."

I. TË PËRGJITHSHME

Neni 1. Qëllimi i Auditimit

Auditimi është një koncept i natyrshëm në administrimin financiar publik, pasi krijon besim në menaxhimin e fondeve publike. Auditimi është komponent i domosdoshëm i një sistemi rregullator, i cili ka për qëllim të zbulojë devijimet nga standardet e pranura dhe shkeljet e

parimeve të ligjshmërisë, efikasitetit, efektivitetit, ekonomisë si dhe të menaxhimit financiar. Ky sistem do të bënte të mundur ndërmarrjen e veprimeve korrigjuese në raste të veçanta, rritjen e përgjegjshmërisë, marrjen e kompensimit, si dhe parandalimin e shkeljeve të tilla.

Neni 2. Para-Auditimi dhe Pas-Auditimi

1. Para-auditimi paraqet llojin e shqyrtimit të aktiviteteve administrative ose financiare; post-auditimi është auditimi pas faktit.
2. Para-auditimi efektiv është i domosdoshëm për menaxhimin e shëndoshë të fondeve publike që i janë besuar shtetit. Ai mund të kryhet nga një Institucion Suprem i Auditimit ose nga institucione të tjera të auditimit.
3. Procesi i para-auditimit është në gjendje të parandalojë dëmet para se të ndodhin, por ka disavantazhin se krijon volum të tepërt të punës dhe përgjegjësi, sipas ligjit publik. Post-auditimit thekson përgjegjësit dhe mund të çojë në kompensimin e dëmeve të shkaktuara, si dhe mund të parandalojë shkeljet e përsëritura.
4. Mundësia për të kryer para-auditime, përcaktohet nga situata ligjore dhe kushtet dhe kërkesat e secilit vend

Neni 3. Auditimi i brendshëm dhe i jashtëm

1. Shërbimet e auditimit të brendshëm janë themeluar në kuadër të departamenteve të qeverisë dhe institucioneve, ndërsa shërbimet e auditimit të jashtëm nuk janë pjesë e strukturës organizative të institucioneve të audituara. Institucionet Supreme të Auditimit janë shërbime auditimi të jashtme
2. Shërbimet e auditimit të brendshëm, janë domosdoshmërisht nën varësinë e departamentit brenda të cilit ato janë themeluar. Megjithatë, ata funksionojnë dhe organizohen në mënyrë të pavarur, brenda kornizës përkatëse kushtetuese.
3. Si auditues të jashtëm, Institucionet Supreme të Auditimit, kanë për detyrë të shqyrtojnë efektivitetin e auditimit të brendshëm. Nëse auditimi i brendshëm është gjykuar efektiv, do të bëhen përpjekje, pa cenuar të drejtën e Institucionit Suprem të Auditimit, për të kryer një kontroll të përgjithshëm, për të arritur ndarjen më të përshtatshme të detyrave dhe bashkëpunimit mes Institucionit Suprem të Auditimit dhe auditimit të brendshëm.

Neni 4. Auditimi i ligjshmërisë, i rregullshmërisë dhe i performancës.

1. Detyra tradicionale e Institucioneve Supreme të Auditimit është, të kontrollojnë ligjshmërinë dhe rregullsinë e menaxhimit financiar dhe të kontabilitetit.

2. Veç këtij lloji auditimi, ka edhe një tjetër lloj auditimi po aq të rëndësishëm. Auditimi i performancës, i cili orientohet drejt shqyrtimit të performancës së ekonomisë, efikasitetit dhe efektivitetit të administratës publike. Auditimi i performancës mbulon jo vetëm operacione të veçanta financiare, por një gamë të plotë të aktiviteteve të qeverisë duke përfshirë edhe sistemin organizativ edhe atë administrativ.
3. Objektivat e Institucioneve të Larta të Auditimit janë ligjshmëria, rregullshmëria, ekonomikiteti, efikasiteti dhe efektiviteti i menaxhimit financiar, të cilët kanë rëndësi të barabartë. Megjithatë, çdo Institucion Suprem i Auditimit, i përcakton vetë prioritetet e tij sipas rasteve.

II. Pavarësia

Neni 5. Pavarësia e Institucioneve të Larta të Auditimit

1. Institucionet Supreme të Auditimit, mund ti kryejnë me objektivitet dhe në mënyrë efektive detyrat e tyre ,vetëm nëse ata janë të pavarur dhe të mbrojtur nga ndikimet e jashtme.
2. Edhe pse institucionet shtetërore nuk mund të jetë absolutisht të pavarur, duke qenë pjesë e shtetit si tërësi, Institucionet Supreme të Auditimit duhet të gëzojnë pavarësi funksionale dhe organizative në zbatimin e detyrave të tyre.
3. Krijimi i Institucioneve Supreme të Auditimit dhe shkalla e nevojshme e pavarësisë së tyre, përcaktohet nga Kushtetuta; detajet mund të përcaktohen në legjislacionin përkatës. Pavarësia nga çdo ndërhyrje dhe mandati i auditimit të Institucioneve Supreme të Auditimit, garantohen nga Gjykata e Lartë.

Neni 6. Pavarësia e anëtarëve dhe zyrtarëve të Institucioneve të Larta të Auditimit

1. Pavarësia e Institucioneve Supreme të Auditimit është i lidhur ngushtë me pavarësinë e anëtarëve të tij. Anëtarët janë personat që marrin vendimet dhe janë përgjegjës për to ndaj palëve të treta, të cilët janë organet kolegjiale ose drejtuesit e institucionit.
2. Pavarësia e anëtarëve, garantohet nga Kushtetuta. Në veçanti, procedurat për largimin nga detyra përcaktohen në Kushtetutë dhe nuk mund të pengojnë pavarësinë e anëtarëve. Metoda e emërimit dhe shkarkimit të anëtarëve, varet nga struktura kushtetuese e çdo vendi.

3. Në karrierën e tyre profesionale, stafi i audituesëve nuk duhet të ndikohet nga organizatat e audituara dhe nuk duhet të jetë i varur nga organizata të tilla.

Neni 7. Pavarësia Financiare

1. Institucioneve Supreme të Auditimit, duhet tu sigurohen mjetet financiare të nevojshme për përmbushjen e detyrave të tyre.
2. Nëse është e nevojshme, Institucionet Supreme të Auditimit duhet të kenë të drejtë të aplikojnë direkt tek organet kompetente për buxhetin kombëtar.
3. Institucionet Supreme të Auditimit mund të përdorin fondet në dispozicion ashtu si e gjykojnë të arsyeshme.

III. Marrëdhënia me Parlamentin, Qeverinë dhe Administratën

Neni 8. Marrëdhënia me Parlamentin

Pavarësia e Institucioneve Supreme të Auditimit, e parashikuar në Kushtetutë dhe me ligj, garanton një shkallë të lartë të nismës dhe autonomisë edhe në rastet kur ky institucion vepron si agjent i Parlamentit ose kryen kontrole nën udhëzimet e tij. Marrëdhënia mes Institucionit Suprem të Auditimit dhe Parlamentit, përcaktohet në Kushtetutë, sipas kushteve dhe kërkesave të secilit vend.

Neni 9. Marrëdhënia me Qeverinë dhe Administratën

Institucionet Supreme të Auditimit, auditojnë aktivitetet e qeverisë, administratës dhe institucioneve të tjera vartëse. Megjithatë, kjo nuk do të thotë, se qeveria është e varur nga ky institucion. Qeveria është plotësisht përgjegjëse për veprimet dhe mosveprimet e saj dhe nuk mund të justifikohet duke iu referuar konstatimeve të auditimit. Vetëm në rast se gjetje të tilla janë dorëzuar si vendimeve ligjërish të vlefshme dhe në fuqi dhe nga mendime ekspertësh të Institucionit Suprem të Auditimit.

IV. Kompetencat e Institucioneve të Larta të Auditimit

Neni 10. Kompetencat e Hetimit

1. Institucionet Supreme të Auditimit duhet të kenë qasje në të gjitha shënimet dhe dokumentet që lidhen me menaxhimin financiar dhe kanë të drejtë të kërkojnë, me gojë apo me shkrim, çdo informacion i cili konsiderohet i nevojshëm për punën e tij.

2. Për çdo auditim, vendoset nëse është më e përshtatshme që auditimi të kryhet në subjekt, apo në Institucionin Suprem të Auditimit.
3. Sipas Ligjit, ose nga vetë Institucioni i Lartë i Auditimit (për raste individuale) caktohet një afat kohor për mbledhjen dhe paraqitjen pranë këtij institucioni të të gjithë informacionit, dokumentacionit dhe pasqyrave financiare të nevojshme.

Neni 11. Zbatimi i gjetjeve nga Institucioni Suprem i Auditimit

1. Subjekti i audituar duhet të komentojë mbi rezultatet e auditimit, brenda një periudhe kohore të vendosur me ligj, ose nga Institucioni Suprem i Auditimit, dhe duhet të paraqesë masat e marra si rezultat i gjetjeve të auditimit.
2. Për sa kohë, gjetjet nga auditimi nuk dorëzohen në formën e vendimeve ligjërish të vlefshme, Institucioni i Lartë i Auditimit, shfuqizohet nga përgjegjësia për të kërkuar marrjen e masave nga subjekti i audituar.

Neni 12. Opinionet e ekspertëve dhe e drejta për tu konsultuar

1. Kur është e nevojshme, Institucionet Supreme të Auditimit mund të informojnë Parlamentin dhe administratën, në formën e mendimeve të ekspertëve, duke përfshirë komente mbi projekt-ligjet dhe rregulla të tjera financiare. Autoritetet administrative duhet të bartin përgjegjësinë për pranimin ose refuzimin e mendimeve të ekspertëve; për më tepër kjo detyrë shtesë nuk duhet të parashikojë gjetjet e ardhme të Institucionit Suprem të Auditimit dhe nuk duhet të ndërhyjë në efektivitetin e auditimit të saj.
2. Rregulloret për përshtatshmërinë dhe uniformitetin e procedurave të kontabilitetit miratohen vetëm pas marrëveshjes me Institucionin Suprem të Auditimit.

V. Metodatat e Auditimit , Stafi i auditimit, Shkëmbimi i eksperiencave

Neni 13. Metodatat e auditimit dhe procedurat

1. Institucionet Supreme të Auditimit, duhet të auditojnë në përputhje me programe të vetë-përcaktuara. Megjithatë, organe publike të caktuara, kanë të drejtë të bëjnë kërkesë për auditime.
2. Meqenëse një auditim rrallë mund të jetë gjithëpërfshirës, Institucionet Supreme të Auditimit, kanë të nevojshme të përdorin një përjasje kampionësh. Kampionët përzgjidhen në bazë të një modeli të caktuar dhe duhet të jenë të mjaftueshëm për të bërë të mundur gjykimin e cilësisë dhe rregullsinë e menaxhimit financiar.

3. Metodatat e auditimit duhet gjithmonë të përshtaten me progresin e shkencave dhe teknikave që lidhen me menaxhimin financiar.
4. Institucionet Supreme të Auditimit duhet të përgatitin manuale të auditimit për të ndihmuar audituesit e tyre.

Neni 14. Stafit i auditimit

1. Anëtarët dhe stafi i Institucioneve Supreme të Auditimit, duhet të kenë kualifikimet dhe integritetin moral të nevojshëm për kryerjen e detyrave të tyre.
2. Në rekrutimin e personelit të Institucioneve të Larta të Auditimit, kërkohen njohuri të përshtatshme mbi nivelin mesatar të njohurive dhe shkathhtësisë, si dhe përvoja e duhur profesionale.
3. Vëmendje e veçantë i kushtohet përmirësimit të zhvillimit teorik, praktik dhe profesional të të gjithë anëtarëve dhe stafit të auditimit, përmes universitetit dhe Programeve Ndërkombëtare. Zhvillimi duhet të inkurajohet me të gjitha mjetet e mundshme financiare dhe organizative. Zhvillimi profesional duhet të kalojë kornizën tradicionale të njohurive juridike, ekonomike dhe kontabël dhe të përfshijë teknika të tjera të menaxhimit të biznesit, të tilla si përpunimi elektronik i të dhënave.
4. Për të siguruar një personel cilësor, pagat do të jenë konform me kërkesat e veçanta të punës
5. Këto institucione mund të kërkojnë ndihmën e ekspertëve nga jashtë, në rast nevojje.

Neni 15. Shkëmbimi i eksperiencave

1. Shkëmbimi ndërkombëtar i ideve dhe përvojave, në kuadër të Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit, është një mjet efektiv për të ndihmuar në përmbushjen e detyrave të këtyre institucioneve.
2. Ky propozim, është bërë i ditur gjithmonë nga kongreset apo seminarat trajnuese të organizuar në bashkëpunim me Kombet e Bashkuara dhe institucione të tjera, nga grupet rajonale të punës dhe nga botimi i një reviste profesionale.
3. Është e nevojshme të zgjerohen dhe intensifikohen këto aktivitete .Gjithashtu është e rëndësishme, zhvillimi i një terminologjie uniforme të kontrollit bazuar në ligjin krahasues.

VI. Raportimi

Neni 16. Raportimi në Parlament dhe për publikun e gjerë

1. Sipas Kushtetutës, Institucionet Supreme të Auditimit duhet të raportojnë gjetjet nga auditimet në Parlament, ose në një tjetër organ publik përgjegjës, çdo vit. Këto raporte do të publikohen, për të siguruar shpërndarje dhe diskutim të gjerë, si dhe rritjen e mundësive për zbatimin e gjetjeve në Institucionet Supreme të Auditimit.
2. Institucioni i Lartë i Auditimit ka të drejtë të raportojë edhe gjatë vitit, mbi gjetje të rëndësishme nga auditimet.
3. Në përgjithësi, raporti vjetor duhet të mbulojë të gjitha aktivitetet e Institucionit Suprem të Auditimit; vetëm në rastet kur çështjet janë të mbrojtura nga ligji, Institucioni Suprem i Auditimit duhet ti shqyrtojë me kujdes.

Neni 17. Metodatat e Raportimit

1. Raportet duhet të paraqesin faktet dhe vlerësimin e tyre në mënyrë objektive, të qartë dhe me kufizimet e domosdoshme. Formulimi i raporteve duhet të jetë i saktë dhe i lehtë për t'u kuptuar.
2. Institucioni i Lartë i Auditimit, duhet të marrë parasysh edhe mendimet e subjekteve të audituar, mbi gjetjet.

VII. Kompetencat e Auditimit të Institucioneve të Larta të Auditimit

Neni 18. Baza kushtetuese e pushtetit të auditimit; kontrolli i menaxhimit financiar publik

1. Kompetencat themelore të auditimit, përcaktohen në Kushtetutë; detajet mund të përcaktohen në legjislacion.
2. Kompetencat e auditimit të këtij institucioni, varen nga kushtet dhe kërkesat e secilit vend.
3. Të gjitha operacionet financiare publike, pavarësisht nëse dhe si ato janë pasqyruar në buxhetin kombëtar, do të jenë subjekt auditimi. Me përjashtim të organeve të përjashtuar nga kontrolli, nga vetë Institucioni i Auditimit.

4. Institucionet Supreme të Auditimit, nëpërmjet auditimeve të tyre, duhet të promovojnë një klasifikim të buxhetit dhe sistemeve të kontabilitetit, të përcaktuar sa më qartë dhe thjeshtë.

Neni 19. Auditimi i autoriteteve publike dhe institucioneve të tjera jashtë vendit

Si parim i përgjithshëm, Institucionet e Larta të Auditimit, kanë të drejtë të auditojnë edhe autoritetet publike dhe institucionet e tjera të themeluara jashtë vendit. Gjatë auditimit, këto institucione duhet të marrin në konsideratë edhe kufizimet e parashikuara nga e drejta ndërkombëtare apo ligjet ndërkombëtare.

Neni 20. Kontrolli tatimor

1. Institucionet Supreme të Auditimit, kanë të drejtë të auditojnë mbledhjen e taksave dhe të shqyrtojnë dosjet individuale tatimore.
2. Kontrollat tatimore janë kryesisht auditimi i ligjshmërisë dhe rregullshmërisë, megjithatë, në zbatim të ligjeve tatimore, Institucionet Supreme të Auditimit duhet të shqyrtojë edhe sistemin dhe efikasitetin e mbledhjes së taksave, arritjen e objektivave të të ardhurave dhe sipas rastit, të propozojnë përmirësime në organin legjislativ .

Neni 21 Kontratat publike dhe punët publike

1. Fondet e konsiderueshme të shpenzuara nga autoritetet publike në kontrata dhe punë publike, justifikojnë auditimin e fondeve të përdorura.
2. Prokurimi Publik është procedura më e përshtatshme për marrjen e ofertës më të favorshme në aspektin e çmimeve dhe të cilësisë. Institucionet e Auditimit duhet të përcaktojnë arsyet në rastet kur nuk zhvillohet precesi i tenderimit.
3. Gjatë auditimit të punëve publike, Institucionet e Auditimit duhet nxisin zhvillimin e standardeve të përshtatshme për rregullimin e administrimit në punë.
4. Auditimet e punëve publike, mbulojnë jo vetëm rregullsinë e pagesave, por edhe efikasitetin e menaxhimit të strukturës dhe cilësinë e punës .

Neni 22 Auditimi i përpunimit të të dhënave elektronike

Fondet e konsiderueshme të shpenzuara në përpunimin e të dhënave elektronike, gjithashtu kërkojnë një auditim të kujdesshmë. Auditime të tilla do të bazohen në sistem dhe do të mbulojnë aspekte të tilla si planifikimi i kërkesave; përdorimi ekonomik i pajisjeve të përpunimit të të dhënave; përdorimi i stafit me eksperiencën e përshtatshme, parandalimi i keqpërdorimit dhe dobia e informacionit të dhënë.

Neni 23 Sipërmarrjet komerciale me pjesëmarrjen e publikut

1. Zgjerimi i veprimtarive ekonomike të qeverisë shpesh rezulton në krijimin e ndërmarrjeve sipas ligjit privat. Këto ndërmarrje do të jenë subjekt i auditimit nga ana e Institucionit Suprem të Auditimit, në qoftë se Qeveria ka pjesëmarrje të konsiderueshme në to - veçanërisht kur kjo zotëron shumicën - ose ushtron një ndikim dominues.
2. Do të jetë më e përshtatshme, që për këto sipërmarrje të zhvillohet një post-auditim, i cili do të fokusohet në çështjet e ekonomisë, efikasitetit dhe efektivitetit.
3. Raportimi në Parlament dhe për publikun, në lidhje me këto sipërmarrje do të bëhet në respekt të kufizimeve të nevojshme për mbrojtjen e sekreteve industriale dhe tregtare

Neni 24 Auditimi i institucioneve të subvencionuara

1. Institucionet Supreme të Auditimit kanë të drejtë të auditojnë përdorimin e subvencioneve të dhëna nga fondet publike.
2. Kur subvencioni është në vlera të mëdha, qoftë vetë ose në lidhje me të ardhurat dhe kapitalin e organizatës që subvencionon, auditimi mund të përfshijë të gjithë menaxhimin financiar të institucionit të subvencionuar.
3. Keqpërdorimi i subvencioneve kërkon shlyerjen e dëmeve

Neni 25 Auditimi i organizatave ndërkombëtare dhe multinacionale

1. Organizatat ndërkombëtare dhe multinacionale, shpenzimet e të cilëve mbulohen nga kontributet e vendeve anëtare, do të jetë subjekt i auditimit të jashtëm, të pavarur.
2. Pavarësisht se këto auditime duhet të marrin parasysh nivelin e burimeve të përdorura dhe detyrat e këtyre organizatave, ata duhet të ndjekin parimet e auditimit ashtu si kryhen nga Institucionet Supreme të Auditimit në vendet anëtare.
3. Për të siguruar pavarësinë e auditimeve, anëtarët e grupit të auditimit të jashtëm emërohen kryesisht nga Institucionet Supreme të Auditimit.